

تأثیر خروج آمریکا از برجام بر روند اقتصادی مقاومت

دکتر ساسان شاه ویسی¹

مراد دلالت²

فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، سال نوزدهم، شماره 2، پیاپی 74، تابستان 1397؛ صفحات 37-5

تاریخ دریافت: 1397/05/15 تاریخ پذیرش نهایی: 1397/06/05

چکیده

تحریم‌های اقتصادی، ابزاری جهت نیل به اهداف و مقاصد سیاسی است و یکی از عوامل تأثیرگذار بر روابط اقتصادی و سیاسی کشورها می‌باشد. هدف از پژوهش حاضر یافتن پاسخ مناسب این سؤال است که تحریم اقتصادی آمریکا چگونه می‌تواند بر روابط اقتصادی، سیاسی و بین‌المللی محور مقاومت تأثیرگذار باشد؟ در راستای پاسخ به سؤال اصلی پژوهش، با استفاده از اسناد و منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی موجود، به بررسی و سنجش تأثیر برجام بر جایگاه استراتژیک ایران و محور مقاومت و تأثیر خروج آمریکا از برجام در قالب دو محور قدرت-ضعف و تهدید-فرصت پرداخته شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که تحریم از سوی کشورهای اعمال می‌گردد که در ساختار نظام بین‌المللی دارای ثبات هژمونیک باشند. قراین و نشانگان موجود بر رفتار دیپلماتیک کشورهای دارای ثبات هژمون، حکایت از این مسئله دارد که اعمال تحریم از میان گزینه‌های تنبیهی می‌تواند بیشترین اثربخشی را در تعقیب سیاست خارجی کشورها داشته باشد. چنین نشانگانی را می‌توان در رفتار سیاست خارجی کشورهای دارای هژمون، مانند آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا و محور مقاومت مشاهده کرد.

واژگان کلیدی

برجام، جایگاه استراتژیک، مذاکرات هسته‌ای، محور مقاومت، تحریم‌های بین‌المللی، ثبات هژمونیک

1. رئیس مؤسسه اندیشه و تدبیر انقلاب اسلامی
2. دانشجوی دکتری ژئوپلیتیک دانشگاه خوارزمی تهران

مقدمه و بیان مسئله

هرچند مذاکره و دیپلماسی همواره مهم‌ترین گزینه جمهوری اسلامی ایران برای حل و فصل مسائل مربوط به برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای خود بوده و با وجود اینکه بنا به گفته صریح رهبر معظم انقلاب، درخواست مذاکره در زمان دولت دهم از سوی آمریکایی‌ها مطرح شده بود، اما چون فضا، ماهیت و شیوه مذاکره است که نتیجه را مشخص می‌کند، با وجود تلاش‌های بسیاری که در دولت آقای احمدی‌نژاد برای پیشبرد مذاکرات صورت گرفت، نتیجه مشخص و ملموسی حاصل نگردید. با روی کار آمدن دولت یازدهم، دور جدیدی از مذاکرات پیرامون پرونده هسته‌ای ایران آغاز شد. این دور از مذاکرات بر نظارت، هدایت و حمایت مقام معظم رهبری از تیم مذاکره‌کننده استوار بود و در چارچوب استراتژی «نرمش قهرمانانه» جریان داشت. این مذاکرات از همان آغاز با اعلام توافق ژنو در سوم آذر 1392 (24 نوامبر 2013) روند امیدوارکننده‌ای را نوید داد که در ادامه باعث شد تا در 13 فروردین 1394 (2 آوریل 2014) طرفین در لوزان بر سر چارچوب کلی به تفاهم برسند و سرانجام بعد از بیش از یک دهه تعارض و کشمکش میان ایران از یکسو و قدرت‌های بزرگ از سوی دیگر و همچنین پس از دو سال مذاکرات فشرده و سخت میان ایران و 5+1 در 23 تیرماه 1394 (14 جولای 2015) طرفین مذاکره‌کننده در وین بر سر برنامه‌ای جامع با عنوان برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)¹ برای پایان دادن به تنش‌ها بر سر برنامه هسته‌ای ایران به تفاهم رسیدند. هدف از این تفاهم آن بود که برای 5+1 اطمینان حاصل شود که برنامه هسته‌ای ایران صلح‌آمیز است. این اطمینان بخشی از طریق اعمال محدودیت بر روی فعالیت‌های هسته‌ای ایران برای جلوگیری از دستیابی به سلاح هسته‌ای صورت پذیرفت. در مقابل 5+1 نیز متعهد شدند که تحریم‌های وضع شده علیه ایران توسط سازمان ملل، اتحادیه اروپا و آمریکا را کاهش داده و

1. Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA)

یا حذف کنند. توافق جامع و نهایی هسته‌ای وین با عنوان شناخته‌شده و رسمی برجام به دلیل اهمیت و تأثیرگذاری آن بر رفتار نظام جمهوری اسلامی ایران در دهه‌های پیش رو می‌تواند به‌عنوان موضوعی مهم در ترسیم چشم‌انداز سیاسی آینده جمهوری اسلامی ایران در منطقه و جهان قلمداد شود. این توافقنامه از چند منظر دارای اهمیت است. اگر بخواهیم از منظر بین‌المللی به آن بنگریم، این توافق در شرایطی حاصل شد که در جامعه بین‌المللی تشنگی بسیار خودنمایی می‌کرد و این حائز اهمیت است که در چنین فضای ملتهب و متفرقی، چنین توافقی حاصل شده است. از منظر جغرافیای سیاسی نیز توافق وین مهم است؛ زیرا این توافق در منطقه‌ای حاصل شده که بسیار ملتهب بوده و اصولاً هیچ توافقی در این منطقه بر اساس وضع موجود به‌سادگی نمی‌تواند به دست آید. نمونه بارز آن عملکرد عربستان سعودی و ایران و سیاست‌های این دو کشور در منطقه است. نکته مهم دیگر در این توافق، بازه زمانی مشخص شده تا حصول توافق نهایی و اجرایی شدن تمام مفاد برجام می‌باشد که این بازه زمانی هم می‌تواند مثبت، به معنی زمانی برای کاهش تنش و تعامل طرفین مذاکره و بهبود جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی ایران تلقی شود و هم می‌تواند منفی و به‌عنوان عاملی برای نفوذ قلمداد گردد. از سوی دیگر جمهوری اسلامی ایران به تولیدکننده ادبیات مقاومت در جهان اسلام در دوران معاصر، بر اساس قانون اساسی و وقفه‌های گفتمانی خود، در تمامی پرونده‌های مربوط به جبهه مقاومت مشارکت مستقیم و تأثیرگذار دارد و لذا هرگونه تأثیر بر توانایی‌های جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌های سخت و نرم قدرت میتواند جریان مقاومت را نیز متاثر سازد. با توجه به مطالب گفته‌شده که همگی بیانگر اهمیت بررسی برجام می‌باشند، در این تحقیق به بررسی آثار و پیامدهای خروج امریکا از این توافق می‌پردازیم و سؤال اصلی این خواهد بود که خروج امریکا از برجام چه تأثیرات اقتصادی و مالی بر جایگاه ایران و محور مقاومت داشته و خواهد داشت؟

پیش فرض‌های تحقیق

ایالات متحده آمریکا را می‌توان به‌عنوان کشوری یاد کرد که از ویژگی‌های ثابت هژمونیک، ویژگی‌هایی چون تسلط در فناوری و اقتصاد پیشرفته، اقتصاد رو به رشد و حمایت از قدرت سیاسی توسط قدرت نظامی برخوردار است و الگوهای رفتاری آن در عرصه‌های سیاست خارجی توانسته مجموعه‌ای همسو از دولت‌ها را گرد هم آورد تا از منافی که این کشور به‌صورت کالای عمومی و مجانی برای آنان فراهم کرده است، استفاده کنند. در این راستا بهره‌گیری از قدرت برای دولت هژمون مستلزم آن است که این دولت بتواند با تمهید و ایجاد سازوکارها و انگیزه‌ها، تمامی اعضا را در سلسله مراتب نظام قدرت حفظ نماید. در فرآیند سلسله مراتب قدرت، خطر محتمل آن است که منافع تجدیدنظر طلبانه برخی از دولت‌های غیرهمسو، موقعیت هژمون را به چالش و مخاطره اندازد. (قوام، 1388) تحریم

اقتصادی به نام ابزاری برای ارتقای منافع سیاست خارجی یک کشور، در میانه طیفی قرار می‌گیرد که در یک سوی آن سخت‌ترین اقدامات قهرآمیز از جمله توسل به نیروی نظامی، اقدامات سری و یا تهدید به توسل به نیروی نظامی است و در سوی دیگر تدابیر دیپلماتیک‌ها، اخراج دیپلمات‌ها، احضار سفیر، اعتراض رسمی دیپلماتیک و به تعلیق درآوردن مبادلات فرهنگی است. به تعبیری می‌توان گفت که برقراری تحریم اقتصادی در میانه این طیف از اقدامات قرار می‌گیرد و یا این نوع تحریم‌ها اغلب به‌جای اقداماتی که برشمردیم به کار می‌رود. هرچند تحریم‌ها سابقه طولانی در تاریخ روابط سیاسی دارند، اما تحریم‌های اقتصادی جدید از ابعاد جدیدی برخوردار شده‌اند. به نقل از «حیدری» تهدیدات اقتصادی جدید با گسترش بازیگران غیردولتی همچون سازمان‌های غیردولتی، شرکت‌های چندملیتی و کمپانی‌های امنیتی خصوصی وارد فاز جدیدی شده و هر یک از آن‌ها به نمایندگی از کشور تحریم کننده، تحریم را علیه کشور هدف اعمال می‌کنند (کراهمان و حیدری 237:1387). از این رو پیش فرض مقاله حاضر این است که تحریم‌های

آمریکا علیه ج.ا.ایران اولاً بیش از هر چیز جنبه سیاسی دارد و مربوط به بعد قدرت خواهی آمریکا می‌شود و از سوی دیگر دارای ابعادی جدید و متفاوت از تحریم‌های سنتی است که در ادامه به آن پرداخته می‌شود.

تحریم‌های اقتصاد مالی

در میان تحریم‌هایی که از سالیان گذشته فضای اقتصاد را ملتهب نموده، تحریم بانک‌ها بیش از دیگر تحریم‌ها فعالیت‌های اقتصادی و بالأخص فعالیت بخش خصوصی را تحت الشعاع قرار داده است. این موضوع از چند جهت قابل بررسی است:

الف) تأثیر تحریم بانک‌ها بر روی سیستم مالی و پولی کشور

1. افزایش مخاطره‌ی منابع بانک: از آنجایی که ایرانیان زیادی با شعب خارج از کشور دارای مراودات مالی می‌باشند، با اعمال این تحریم‌ها بخش بزرگی از منابع بانکی این مردم در این کشورها به مخاطره می‌افتد. درعین حال برخی از مشتریان خارجی نیز مراوداتی با این شعب داشته‌اند که منجر به این مسئله می‌گردد که فرآیند تجارت با شرکت‌ها و افراد ایرانی سخت‌تر شده و هزینه‌های آن افزایش یابد.

2. افزایش مطالبات: با اعمال تحریم و محدودیت شرکت‌ها در تأمین منابع ارزی موردنیاز خود از طریق بانک‌ها، مشتریانی که منابع موردنیاز خود را از طریق گشایش اعتبار تأمین می‌کنند دچار مشکل شده و به دلیل مکمل بودن تسهیلات ارزی و ریالی در فرآیند تولید، نمی‌توانند محصولات خود را طبق زمان‌بندی پیش‌بینی شده تولید نمایند. از این رو به دلیل عدم توانایی در بازپرداخت تسهیلات خود، به نظر می‌رسد که بانک‌های تحریم شده در کوتاه‌مدت با افزایش مطالبات مواجه گردد. هرچند پیش‌بینی می‌شود در بلندمدت، به دلیل کاهش مراودات ارزی و کاهش چشمگیر اعتبارات اسنادی، روند صعودی افزایش مطالبات ارزی بانک کاهش یابد.

3. تأثیر روی ریسک اعتباری: از زمان شروع اولین تحریم علیه بانک‌های ایرانی

به دلیل نگرانی از بابت امنیت صادرات، ریسک اعتباری مرادوات با ایران بالا رفته و نرخ پوشش بیمه صادرات کالا به ایران رو به افزایش است که این مورد منجر به افزایش هزینه‌ها و قیمت نهایی کالاهای صادراتی به ایران می‌شود.

4. کاهش اعتماد فروشندگان بین‌المللی به سیستم بانکی: اعتماد فروشندگان بین‌المللی نسبت به بانک‌های ایرانی به شدت کاهش یافته به طوری که به عدم انجام مرادوات با این بانک‌ها تأکید می‌کنند و اشاعه این موضوع جبران‌ناپذیر خواهد بود.

5. تحمیل هزینه‌های تأمین مالی: از آثار مهم تحریم بانک‌ها می‌توان به افزایش هزینه‌های تأمین مالی اشاره نمود. افزایش نرخ حق بیمه تسهیلات، نرخ تنزیل اسناد ایران در بانک‌های خارجی، کارمزدهای بانکی پرداختی در مرادوات با بانک‌های خارجی، هزینه خرید از واسطه‌ها، هزینه کارمزد گشایش اعتبارات اسنادی و نهایتاً هزینه‌های جایگزینی کارگزاران بانکی، از جمله هزینه‌هایی هستند که بانک‌های تحریم شده می‌بایست با آن مواجه شوند.

6. کاهش اعتماد عمومی به نظام بانکی: مهم‌ترین مسأله‌ای که کلیه بانک‌های تحریم شده را در برمی‌گیرد امکان کاهش اعتماد عمومی به نظام بانکی در داخل کشور و خروج بیشتر سرمایه از کشور به دلیل افزایش زمان و هزینه (در قسمت ورود کالا و خدمات از طریق گشایش‌ها) و تسری آن به سایر بخش‌ها به‌خصوص در بخش تولید است.

ب) تأثیر تحریم بانک‌ها بر سودآوری شرکت‌هایی که دارای مرادوات مالی با سیستم بانکی می‌باشند:

1. گشایش اعتبار و نقل و انتقالات مالی با سایر کشورها: در حال حاضر حجم عظیمی از منابع بانک‌ها در اختیار بانک‌های ملی، ملت، صادرات و سپه (نزدیک به 80 درصد عملیات بانکی) قرار دارد و لذا بسیار محتمل است که گشایش اعتبار و نقل و انتقالات مالی با سایر کشورها پس از تحریم این بانک‌ها دچار معضل گردد؛ لذا شرکت‌هایی که با این بانک‌ها همکاری می‌کنند، دچار مشکل شده و معاملات خارجی این‌گونه شرکت‌ها با چالش‌های جدی همراه خواهد بود

و صورت‌های مالی و سودآوری شرکت‌ها را تحت تأثیر قرار خواهد داد. در این شرایط، شرکت‌ها قادر نیستند تا از منابع مالی بین‌المللی به‌منظور اجرایی کردن طرح‌های توسعه‌ای خود بهره‌مند شوند. این امر از یک‌سو احتمال ناکارآمدی سرمایه و به تعویق افتادن طرح‌های توسعه‌ای شرکت‌ها را افزایش داده و در نتیجه باعث عدم تحقق سود مورد انتظار سهامداران خواهد شد و از سوی دیگر باعث افزایش بیکاری و کاهش حجم تولید ناخالص داخلی و مشکلات اقتصادی خواهد گردید.

2. کاهش سودآوری شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس: اثرات روانی تحریم بر بازار سهام کشور در دوران اعمال تحریم‌ها مشهود بوده و موجب بروز نگرانی‌هایی برای سهامداران و تشکیل صف‌های طولانی برای فروش سهام شده و سودآوری شرکت‌های بورس را کاهش داده است. شایان‌ذکر است با توجه به اینکه یکی از وثایق موردپذیرش بانک‌ها سهام شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس است، در صورت عدم بازپرداخت مطالبات در سررسید، بانک در خصوص زنده کردن این وجوه با محدودیت مواجه خواهد شد. لذا در این شرایط بانک می‌بایست در خصوص توفیق سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بازار با احتیاط بیشتری برخورد نماید.

3. محدود شدن تولیدکنندگان در تأمین نیازهای وارداتی: مرسوم‌ترین روش جهت انجام واردات از سایر کشورها در دنیای مدرن، استفاده از اعتبارات اسنادی است و این بانک‌ها هستند که اعتبارات اسنادی را گشایش می‌کنند. نداشتن پشتوانه بانکی محدودیت‌های جدی برای صاحبان صنایع و متصدیان واردات و صادرات کالا در ایران ایجاد کرده است. از آنجاکه قطعنامه‌های تحریم در مورد برخی کالاها، کشورهای عضو را از معامله با تجار ایرانی منع کرده است، شرکت‌ها مواد اولیه و کالاهای موردنیاز وارداتی خود را با چندین رابطه (ارتباطات چندلایه) تهیه نموده و هزینه تمام‌شده محصول آن‌ها چندین برابر می‌گردد که بدون شک

بر تقاضای این محصولات تأثیر منفی داشته و به‌رغم اینکه شرکت‌ها را در تأمین مالی منابع موردنیاز خود دچار مشکل می‌نماید، آن‌ها را در بازپرداخت منابع بانکی (فعلی و آتی) نیز با بحران مواجه خواهد نمود.

4. افزایش هزینه و زمان معاملات و مراودات: اعمال تحریم علیه بانک‌های ایرانی باعث شده شرکت‌های ایرانی که در حیطه خرید و فروش کالا با کشورهای خارجی فعالیت می‌کنند، ناگزیر شوند در فقدان پشتوانه بانکی، مشکلات را دور زده و از طریق واسطه‌ها و دلالان کشورهای ثالث گشایش اعتبار کنند. مستقیم‌ترین پیامد چنین کاری، بالا رفتن هزینه معامله و صرف زمان طولانی‌تر برای رسیدن به اهداف و تأثیر منفی بر کیفیت و زمان‌بندی آن‌ها است.

این وضعیت علاوه بر ایجاد بار تورمی، تولیدکنندگان را تحت فشار قرار داده و از حاشیه سود می‌کاهد و حتی چه‌بسا هزینه‌های تمام‌شده برای آنان بیش از قیمت فروش باشد. طبیعی است که در چنین شرایطی تولیدکنندگان نتوانند طبق انتظارات قبلی به تعهدات مالی خود به بانک‌ها عمل نمایند و بازپرداخت تسهیلات دریافتی با تاخیر مواجه شود.

5. قطع منابع ارزی و عدم تزریق پول به شرکت‌ها: اعمال تحریم، شرکت‌ها را در تأمین منابع ارزی موردنیاز خود از بانک‌ها و تأمین‌کنندگان سرمایه داخلی دچار مشکل می‌کند، لذا تولیدکنندگانی که منابع موردنیاز خود را از طریق فاینانس و یوزانس تأمین می‌کنند با تنگنا مواجه شده و به دلیل مکمل بودن تسهیلات ارزی و ریالی در فرآیند تولید، نمی‌توانند محصولات خود را طبق زمان‌بندی پیش‌بینی شده تولید نمایند. از این‌رو احتمال می‌رود که به دلیل عدم تحقق منابع مالی لازم و بالطبع، عدم تحقق درآمدهای انتظاری، قادر به بازپرداخت تسهیلات بانکی در موعد مقرر نبوده و پرداخت تسهیلات ریالی آن‌ها نیز با تعلل مواجه شود.

6. دشواری انجام سفرهای تجاری: با توجه به محدودیت صدور روادید بالأخص برای کشورهای اروپایی، زمان قابل توجهی برای این موضوع صرف می‌شود که

ممکن است در بسیاری از محاسبات شرکت‌های تولیدی در خصوص زمان‌بندی تولید و فروش یا محاسبات نرخ ارز اختلال ایجاد نماید. همچنین طرف‌های خارجی نیز به دلیل محدودیت‌های اعمالی کشورهای ثالث از سفر به ایران اکراه دارند.

7. افزایش ریسک سرمایه‌گذاری برای سرمایه‌گذاران خارجی: به‌رغم تصویب قانون جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی در مجلس ششم و رفع ابهامات قانونی که باید جذب سرمایه‌های خارجی را تسریع نماید، با اعمال تحریم، سرمایه‌گذاران خارجی و سایر مؤسسات تأمین مالی خارجی به لحاظ افزایش ریسک که از این بابت در کشور ایجاد خواهد شد، از سرمایه‌گذاری در کشور اکراه خواهند داشت.

ج) ایجاد نا اطمینانی در اقتصاد

علاوه بر پیامدهای تحریم که در بالا مورد بررسی قرار گرفت تا زمانی که در خصوص شدت و گستره تحریم نا اطمینانی وجود داشته باشد و بیم گسترده‌تر شدن تحریم‌ها برود، به نگرانی سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان دامن می‌زند و در فعالیتهای اقتصادی اختلالاتی ایجاد می‌کند که برخی از آنها به‌قرار زیر هست:

1- برآورد هزینه و درآمدهای آتی فعالیت‌ها غیر شفاف می‌شود و در تخصیص منابع و کارایی فعالیت‌های اقتصادی اختلال ایجاد می‌شود.

2- قیمت کالاها و خدمات به‌دفعات بیشتری از طرف بنگاه‌های تولیدی و توزیعی در سطح خرده‌فروشی تعدیل می‌شود.

3- تصمیم‌گیری فعالان اقتصادی برای کلیه بخش‌های اقتصادی اعم از خانوارها، بنگاه‌ها یا بخش دولتی مشکل می‌شود.

4- در تصمیمات سرمایه‌گذاری بنگاه‌های اقتصادی انحراف ایجاد می‌شود.

دلیل اصلی اثرگذاری تحریم‌های آمریکا

استفاده از معاملات دلاری و سیستم‌های پرداخت تحت نظارت آمریکا، قدرت

این کشور در اعمال تحریم و محدودیت بر سر راه معاملات مالی افراد و شرکت ها را افزایش داده است. لذا به دلیل تمرکز سیستم های پرداخت تحت اختیار آمریکا و شفافیت بالای اطلاعات، در این سیستم تحریم ها مؤثر واقع می گردند. حتی مؤسساتی که عملیات دلاری انجام می دهند نیز در نهایت با واسطه و به وسیله حساب های کارگزاری و کسب مجوز از مؤسسات آمریکایی، اقدام به فعالیت می نمایند. در صورتی که مؤسسات آمریکایی و خارجی برخلاف مقررات تحریمی دفتر کنترل دارای های خارجی (اوفک) عمل نمایند، مورد شناسایی قرار می گیرند و مجازات و محدودیت هایی برای آن ها در نظر گرفته می شود. یکی از مجازاتی که تمامی مؤسسات مالی از آن واهمه دارند، قطع دسترسی به معاملات دلاری است که به دلیل گستره و نفوذی که این نوع معاملات در جهان پیدا کرده اند، اجازه اعمال تنبیهات را به آمریکا می دهد. این مسئله باعث شده است کشورها به سمت طراحی راه های جایگزین و سیستم های پرداخت بدون مداخله آمریکا حرکت کنند. تحریم های مالی ایالات متحده توسط قوانین و دستورات اجرایی این کشور صورت می پذیرد. مسئولیت اجرای این تحریم ها به عهده اوفک است و با مشورت وزارت امور خارجه انجام می شود. این تحریم ها با ایجاد مانع بر سر جریان انتقال سرمایه و سایر اشکال انتقال ارزش (وجه) اعمال می گردد. برای درک مکانیزم و شیوه استفاده از تحریم های مالی، ضروری است با چگونگی انتقال ارزش و نحوه عملکرد سیستم های پرداختی کلیدی بین المللی آشنا شد.

1) انتقال الکترونیکی ارزش در نظام پرداخت بین المللی

در اقتصادهای مدرن ارزش بین طرفین از طریق پول نقد یا اسناد بانکی منتقل می شود. انتقال الکترونیکی مهم ترین نوع پرداخت در نظام مالی بین المللی است. مؤسسات مالی بزرگ و شرکت ها عمدتاً از انتقال الکترونیکی به منظور ارسال حجم زیادی از وجوه در دفعات زیاد استفاده می کنند. اساساً انتقال الکترونیکی،

معامله‌ای است که در آن انتقال‌دهنده که ممکن است یک فرد، شرکت یا بانک باشد، دستورالعمل پرداخت از حساب خود به حساب دیگری را می‌دهد. اگر انتقال‌دهنده و ذینفع دارای حساب در یک بانک باشند این انتقال به‌سادگی انجام می‌شود. همچنین اگر طرفین در یک بانک حساب نداشته باشند اما بانک اصلی و بانک انتقال‌دهنده با یکدیگر حساب کارگزاری داشته باشند، انتقال می‌تواند از طریق این حساب صورت پذیرد. به‌طور جایگزین امکان دارد بانک انتقال‌دهنده و بانک ذینفع هر دو حساب کارگزاری نزدیک بانک ثالثی داشته باشند که انتقال می‌تواند از این طریق و با ایجاد رشته واسطه‌ها انجام شود.

2) سیستم پرداخت کلیدی Fedwire، CHIPS و SWIFT

انجام پرداخت و ارتباط میان افراد و مؤسسات مالی در ایالات متحده توسط Fedwire انجام می‌شود که یک سیستم ارتباطی و پرداختی متعلق به 12 بانک فدرال رزرو است. بسیاری از بانک‌های آمریکایی در نظام فدرال حساب کارگزاری و نقدینگی فراوانی دارند. بانک‌های فدرال رزرو در انتقال وجوه با یکدیگر نقش یک بانک واسطه را انجام می‌دهند. در میان بانک‌های فدرال رزرو، بانک مرکزی فدرال نیویورک نقش مهمی ایفا می‌کند، زیرا اکثریت معاملات Fedwire مؤسسات مالی تحت اختیار بانک مرکزی فدرال نیویورک است. دو سیستم پرداخت مهم دیگر اتاق تسویه پرداخت‌های بین‌بانکی (CHIPS) و جامعه جهانی ارتباطات مالی بین‌بانکی (SWIFT) هستند. CHIPS مانند Fedwire عمل ارتباط و تسویه را انجام می‌دهد. CHIPS اصلی‌ترین نظام نقل و انتقال الکترونیکی پول در آمریکاست. این اتاق برای نقل و انتقال الکترونیکی دلار بین بانک‌های بین‌المللی و سایر مؤسسات مالی استفاده می‌شود. سوئیفت برخلاف CHIPS و Fedwire تنها برای ارتباطات است. سوئیفت که اصالتاً بلژیکی است، زبانی مشترک برای مؤسسات مالی جهانی تأمین می‌کند و لذا این امر برای تسویه

پرداخت‌های بین‌المللی حیاتی است. هرچند سوئیفت در واقع خدمات تسویه را انجام نمی‌دهد اما هدایت‌کننده تراکنش‌هایی است که از طریق حساب‌های کارگزاری CHIPS و Fedwire و یا سایر نظام‌های پرداخت تسویه می‌شوند. اجرای تحریم‌های مالی توسط سیستم‌های پرداخت انجام می‌شود. بدین شکل که کشورهای مختلف در انجام نقل و انتقالات دلاری خود به نظام‌های پرداختی کلیدی تحت اختیار آمریکا وابسته هستند. لذا آمریکا می‌تواند با ایجاد مانع و قطع دسترسی کشورها به این نظامات تحریم‌های مالی خود را اجرا کند. بر این اساس در صورتی که کشوری بخواهد امکان تحریم شدن از طریق آمریکا را از بین ببرد، باید سیستم‌های پرداخت جایگزین طراحی نموده و از طریق آن با دیگر کشورها معاملات خود را مدیریت کند. موردی که در مورد تحریم‌های روسیه از جانب آمریکا قابل مشاهده است.

مقایسه تحریم‌های اقتصادی ضد روسیه و ایران و اقدامات صورت گرفته

کاهش وابستگی به دلار و یورو در تجارت خارجی با انعقاد پیمان‌های پولی دوجانبه

در حوزه مالی و بانکی، هرچند دسترسی بانک‌های دولتی روسیه به بازارهای مالی اروپا و آمریکا قطع و دارایی این بانک‌ها در کشورهای غربی بلوکه شد، اما مبادلات ارزی روسیه با کشورهای غربی طبق روال سابق انجام می‌گیرد و سایر بانک‌های روسی هیچ‌گونه منعی در رابطه با گشایش LC برای انجام تجارت با کشورهای اروپایی و آمریکایی ندارند. این در حالی است که تحریم‌های ایران در حوزه مالی و بانکی بسیار پیشرفته تر بوده و هم‌اکنون تعداد نهادهای تحت تحریم (بانک مرکزی، بانک‌های دولتی و اغلب بانک‌های خصوصی) و هم‌اکنون جهت نوع تعاملات مالی مشمول تحریم (گشایش اعتبار اسنادی، سقف تراکنش‌های نقدی، تحریم دسترسی به شبکه سوئیفت و...) به شدت گسترده‌تر بوده است. بررسی تحریم‌های حوزه انرژی نیز نشان می‌دهد اگرچه شرکت‌های غربی از سرمایه‌گذاری در بخش نفت روسیه منع و شرکت‌های نفتی بزرگ

روسی از تأمین مالی اروپایی و آمریکایی محروم شدند، اما منعی در رابطه با خرید نفت و گاز از روسیه و فروش محصولات پالایشی و پتروشیمی به روسیه وضع نشده است. همچنین کشورهای غربی تنها صادرات بخشی از تجهیزات و فناوری‌هایی را که در اکتشافات و استخراج منابع نفتی جدید و خاص (میدان‌ها موجود در آب‌های عمیق، مناطق قطبی و شوره‌زار) کاربرد دارند، ممنوع کرده‌اند. این در حالی است که تحریم‌های حوزه انرژی ایران شامل هرگونه سرمایه‌گذاری، مدیریت و تأمین مالی برای پروژه‌های بخش نفت و گاز، فروش کلیه تجهیزات و فناوری‌های مرتبط با صنعت نفت، گاز و پتروشیمی، فروش فرآورده‌های پالایشگاهی به ایران و درنهایت خرید نفت، فرآورده‌های نفتی و محصولات پتروشیمی از ایران می‌شد. در خصوص حوزه حمل و نقل نیز، بررسی‌ها نشان می‌دهد تحریم‌های وضع شده علیه روسیه تاکنون این حوزه را در برنگرفته است. این در حالی است که حوزه حمل و نقل دریایی ایران مشمول انواع مختلفی از تحریم‌ها، شامل تحریم صنعت (فروش تجهیزات و انتقال فناوری ساخت)، تحریم ناوگان (ممنوعیت اجاره ناوگان از ایران و توسط ایران)، تحریم خدمات پشتیبان (بیمه کشتیرانی و نفت کش، سوخت‌رسانی به کشتی) و تحریم تردد و پهلوگیری در بندرهای برخی کشورها بوده است. تحریم‌های حوزه علم و فناوری روسیه نیز صرفاً محدود به موضوعات نظامی است و صادرات تجهیزات و فناوری‌های نظامی و با مصارف دوگانه به روسیه ممنوع شده است؛ اما تحریم‌های حوزه علم و فناوری ایران شامل بسیاری موضوعات مانند هسته‌ای، نظامی، امنیت اطلاعات، کشتی‌سازی، خودروسازی، مواد شیمیایی و... می‌شود. در مجموع مطالعات نشان می‌دهد گستره و عمق تحریم‌های صورت گرفته علیه روسیه نسبت به ایران بسیار محدودتر بوده، اما با این وجود آثار آن بر اقتصاد روسیه در رابطه با کاهش رشد اقتصادی، کاهش ارزش روبل و خروج سرمایه از این کشور قابل توجه بوده است. از سوی دیگر، اقدامات متقابل روسیه در برابر

تحریم‌های غرب، موجب تحمیل هزینه‌های قابل توجهی به کشورهای تحریم‌کننده (خصوصاً اتحادیه اروپا) شد. این اقدامات، با لحاظ تفاوت گستره و عمق تحریم‌های روسیه و نیز جایگاه این کشور در معادلات بین‌المللی با ایران، حاوی آموزه‌های مفیدی بوده و قابل الگوبرداری است. ایران نیز در طول دوره شدت تحریم‌ها، در برهه‌های گوناگون فرصت ضربه زدن به منافع کشورهای تحریک‌کننده را داشته اما از آن به خوبی استفاده نکرده است. نمونه بارز آن، فرصت ایران در قطع سریع صادرات نفت به کشورهای عضو اتحادیه اروپا پس از اعلام قطع واردات آن‌ها از ایران پس از یک مدت شش ماهه بود. چنین اقدام متقابلی از سوی ایران می‌توانست منجر به شوک در بازار نفت و تجدیدنظر غرب در ادامه تحریم‌های نفتی گردد. از سوی دیگر نیز روسیه به سرعت اقدام به تغییر شرکای خود در واردات محصولات غذایی نمود، اما بررسی روند واردات محصولات غذایی ایران طی سال‌های تحریم نشان می‌دهد همواره کشورهای اروپایی، کانادا، استرالیا و حتی آمریکا، جزو مبادی اصلی واردات کالاهای اساسی غذایی (نظیر گندم، کنجاله سویا، ذرت دامی و شکر) بوده‌اند. لازم به ذکر است که ارقام فوق همواره جزء ده قلم عمده وارداتی ایران طی سال‌های 87 تاکنون بوده‌اند.

مهم‌ترین اقدامات روسیه در مقابله با تحریم‌ها عبارتند از:

- توسعه پیمانهای پولی دوجانبه و تقویت کانال‌های امن بانکی دوجانبه؛
- تغییر مقصد صادراتی انرژی روسیه از اروپا به آسیا؛
- بازنگری بودجه سال 2015 دولت روسیه؛
- ممنوعیت واردات مواد غذایی از کشورهای تحریم‌کننده؛
- وضع معافیت‌های مالیاتی برای جلوگیری از خروج سرمایه؛
- تبدیل ذخایر دلاری به طلا توسط بانک مرکزی روسیه؛
- اصلاح نظام پرداخت بانکی داخلی و استقلال از سوئیفت؛
- تدوین طرح مقابله با بحران اقتصادی و حمایت از بنگاه‌های آسیب‌دیده؛

- تهدید به ممنوعیت استفاده از حریم هوایی و ممنوعیت واردات اتومبیل و منسوجات علیه اروپا؛

- درخواست نمایندگان مجلس دوما از رئیس جمهور آمریکا برای قرار گرفتن در لیست اشخاص تحریم شده.

مقایسه تحریم های وضع شده علیه روسیه و ایران (در چهار گروه عمده تحریم های مالی و بانکی، تحریم های حوزه انرژی، تحریم های حمل و نقل و تحریم های علم و فناوری)، نشان می دهد گستره و عمق تحریم های صورت گرفته علیه روسیه نسبت به ایران بسیار محدودتر بوده است. با لحاظ تفاوت گستره و عمق تحریم های روسیه و نیز جایگاه این کشور در معادلات بین المللی با ایران، بررسی اقدامات متقابل روسیه در برابر تحریم های غرب (در تحمیل هزینه های اقتصادی به کشورهای تحریم کننده و نیز سیاست های کاهش هزینه های اقتصادی برای کشور تحت تحریم)، حاوی آموزه های مفیدی بوده و قابل الگوبرداری است.

راهبردها و اقدامات

ارائه راهبردها و راهکارهای اصلاحی در حوزه نظام مالی باید با توجه به ارزیابی نقاط قوت و ضعف داخلی و تهدیدها و فرصت های بیرونی انجام شود. بر این اساس، در ادامه گزارش و پیش از ارائه راهبردها و راهکارهای مدیریت دوران تحریم جدید، به این قوت ها، ضعف ها، تهدیدها و فرصت ها اشاره می شود.

نقاط قوت

- راه اندازی برخی سامانه های متمرکز و غیرمتمرکز بانکی و مالی در داخل کشور و ایجاد بستر امن داخلی؛

- وجود تجربه های مقابله با تحریم در حوزه مبادلات ارزی و بانکی؛

- سیاست های اقتصاد مقاومتی و برخی اقدامات مطلوب در خصوص درونزا

کردن اقتصاد و حمایت نسبی نظام بانکی از طرح‌های اقتصادی؛
- آماده بودن افکار عمومی در خصوص توجه به ظرفیت‌های داخلی و حمایت
از تولیدات داخلی و اتکای کمتر به خارج به دلیل بی‌اعتمادی به غرب.

نقاط ضعف

- وجود مشکلات مالی و ترازنامه‌ای در بانک‌های کشور که شکنندگی نظام مالی را در مواجهه با تحریم‌ها افزایش می‌دهد؛
- نبود مدیریت صحیح نظام ارزی کشور در یک سال اخیر همانند خطای اصرار به تک‌نرخی کردن نرخ ارز در شرایط فعلی و نبود مدیریت تقاضای ارز؛
- کاهش مستمر ارزش پول ملی به واسطه افزایش نرخ ارز و تضعیف ریال در برابر دلار؛
- وجود حجم بسیار بالای نقدینگی در نظام بانکی که خطر بروز شوک‌ها و هیجانات سفته‌بازانه را به بازار اضافه می‌کند؛
- نبود چاره‌اندیشی درباره مشکلات نقل و انتقال ارزی در خارج از کشور و تمرکز بر عرضه و تقاضای داخلی ارز؛
- تضعیف کانال نقل و انتقالات ارزی توسط صرافی‌ها در ماه‌های اخیر و نبود نقشه ارزی مناسب.

فرصت‌ها

- ظهور فناوری‌های جدید مالی به ویژه بلاک چین در خصوص رمزنگاری در مبادلات و پرداخت‌های مالی و تجربه عملی برخی بانک‌ها در کشورهایی مانند آلمان و ونزوئلا؛
- روش‌های جدید تجارت خارجی نظیر پیمان‌های تجاری دوجانبه، پیمان‌های پولی دوجانبه و تهاتر انرژی و کالا برای استفاده از درآمدهای ارزی دولت؛
- موفقیت نسبی در همراهی برخی کشورهای عمده تجاری و انعقاد پیمان‌های

پولی دو یا چندجانبه؛

- ایجاد سامانه‌های جایگزین سوئیت توسط کشورهای همچون روسیه و چین.

تهدیدها

- اعمال فشار مضاعف از ناحیه نهادهایی مانند FATF به واسطه شفافیت‌های ایجادشده در داخل و خارج از کشور؛

- افزایش هزینه‌ها به دلیل افزوده شدن واسطه‌ها و هزینه مبادلات در شرایط تحریمی؛

- تجربه ایالات متحده آمریکا در وضع قوانین تحریمی علیه ایران و رفع نقایص در دور جدید تحریم‌ها؛

در ادامه و پس از بررسی ابعاد مختلف تحریم‌های اقتصادی، موضوع از منظر رابطه تحریم‌ها و روند اقتصادی جبهه مقاومت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

محور مقاومت

نابودی اندوخته‌ی بیش از 30 سال تلاش مجاهدانه در محور مقاومت با محوریت ایران با توجه به گستردگی منابع ارزشی، انسانی، سرزمینی و همچنین استعداد خودافزایی و قابلیت‌های اقتصادی و پشتیبانی آن، یکی از مهم‌ترین اهداف دشمنان مقاومت به حساب می‌آید؛ در مقابل انتقال منابع مالی و پولی تقویت زیرساخت‌ها و تجهیزات آموزش و جابه‌جایی و از همه مهم‌تر اثرگذاری میدانی، از جمله اهداف پیش روی مقاومت بوده و چه بسا بخش بزرگی از تحریم‌های اعمالی صرفاً به منظور خدشه در قابلیت‌های تدارکاتی و پشتیبانی مقاومت اعمال شده است.

هرچند در پیشا برجام این استعداد و ظرفیت در تحریم محض و مطلق قرار داشت اما به نظر می‌رسد با توجه به ظرفیت درون‌زای محور مقاومت و قابلیت چندوجهی آن، آمریکا، رژیم صهیونیستی و حتی عربستان و حامیان آن‌ها از انفعالات پسابرجام هم راضی نبوده و با نام خروج از برجام، در تدارک محدودتر نمودن قابلیت‌های

ایران در پشتیبانی از محور مقاومت می‌باشند. سعی می‌شود به‌اختصار در سطرهای آینده به این چالش و راه‌های برون‌رفت آن اشاره شود.

تأثیرپذیری محور مقاومت از تحریم‌های اقتصادی

توازن سیاسی در لبنان به نفع محور مقاومت است. ائتلاف 14 مارس محو شده و حتی اگر هنوز هم در بازی سیاسی کشور وجود می‌داشت، توان رقابت با حزب‌الله را نداشت. حزب‌الله بیشتر از هرزمانی در لبنان قدرت گرفته و درعین حال به‌عنوان بازوی نظامی محوری مقاومت در سایر کشورهای منطقه هم عمل می‌کند. رزمندگانی که در کنار مدافعان و نیروهای مسلح سوریه می‌جنگند و رزمندگان افغان موسوم به فاطمیون و رزمندگان پاکستانی موسوم به زینبیون نیز بخشی از این ساختار مقتدر و مردمی هستند که مدافعان حرم حضرت زینب (س) هستند و در نهایت ایجاد یک سرپل ارتباطی سرزمینی گسترده در طول عراق، سوریه و لبنان از جمله مؤلفه‌های قدرت مقاومت بااهمیت استراتژیک است.

دفاتر اداری، همراه با نزدیک به 50 شبکه رادیویی و تلویزیونی و پشتیبانی مردمی در انتخابات، مبین استعداد سیاسی و اجتماعی مقاومت در عراق است. در عراق، مرجعیت عالی دینی و پشتیبانی شخصیت‌های سیاسی و مذهبی مانع تسلط بیگانگان و از سویی موجب تقویت جریان مقاومت و مردمی در این کشور شده‌اند. انتخابات مجلسی ماه می‌هم نشان‌دهنده تقویت این جریان در کشور عراق می‌باشد... در سوریه شرایط عینی تر و البته عملیاتی تر و متفاوت است. در آنجا رزمندگان مدافع حرم ضمن کمک به دفاع سرزمینی ملت و دولت سوریه با تقویت و تثبیت جریان مقاومت، راه‌های ارتباطی، پشتیبانی و محافظت جمعیتی در مناطق مختلف سوریه را به‌عنوان بخشی از راهبرد مقاومت محقق می‌سازند. به لحاظ نظامی، مقاومت همانند گذشته نیست. جذب و سازمان‌دهی، آموزش و پشتیبانی و از همه مهم‌تر فرماندهی و عملیات نامتقارن فرا سرزمینی از جمله تحولات اثرگذار مقاومت است. البته در واکنش به این روندها و تحولات،

آمریکایی‌ها و صهیونیست‌ها اقدامات متعدد ایزدایی در پیش گرفتند مانند حمایت از نامزدهای مخالف مقاومت در انتخابات ماه می و سعی در ایجاد خط تمایز بین دولت و مقاومت و یا پیش‌بینی ترسیم خطوط قرمز در سوریه برای وفاداران.

آمریکایی‌ها امروز بشدت نیازمند ارزیابی مجدد از شبکه پشتیبانی مالی مقاومت می‌باشند. ارتباط و پیوستگی و درعین حال پراکندگی مقاومت، برخلاف سازمان‌های بزرگ و رسمی کارکرد ابزارهای کنترلی آن‌ها را به چالش کشیده است. تأثیر مقاومت حتی در جاهایی که انتظارش نمی‌رفت نیز به چشم می‌خورد. در غزه، چند سال قبل گروهی از رزمندگان فلسطینی به نام «الصابرین» سر برآورد و حملاتی علیه صهیونیست‌ها برنامه‌ریزی کردند؛ این گروه متفاوت از گروه‌هایی بانام و عنوان رسمی تر و بزرگ‌تری مانند حماس و جهاد اسلامی است. در به‌کارگیری تجهیزات و تاکتیک‌ها، بسیاری از این گروه‌ها از خودروها و تسلیحات معمولی استفاده نمی‌کنند بلکه از پهپادهای شناسایی و ابزارهایی با فناوری بالا بهره می‌گیرند... با این وضعیت در رویکرد دیپلماتیک، تعبیر این بود که اجرای برجام، نه تنها به‌عنوان وسیله‌ای برای محدودیت برنامه هسته‌ای ایران، بلکه در کنترل مقاومت و پیشرفت‌های ایران هم اثربخش خواهد بود. با این حال با روی کار آمدن دونالد ترامپ به‌عنوان ریاست جمهوری امریکا و جلساتی که با برخی از رهبران عرب در اجلاس ریاض برگزار نمود و با متهم کردن ایران به‌عنوان دخالت بدخواهانه و اقدامات تروریستی و پیام‌های مشابهی که از سوی رهبران لابی صهیونیستی مطرح شد، او در موضع‌گیری‌های خود سخت‌تر و با شدت بیشتر انگشت اتهام بی‌ثباتی منطقه‌ای را به‌طرف ایران کشید و با نقش‌سازی‌های رسانه‌ای و سخنرانی‌های یک‌طرفه، دلایل این بی‌ثباتی را دادن فرصتی با عنوان برجام به ایران وانمود می‌کرد. هرچند بخش بزرگی از تلاش‌های ترامپ تسویه حساب سیاسی با حزب دموکرات امریکا می‌باشد اما به نظر می‌رسد بخش بزرگ‌تری از این تلاش‌ها برای محاق توسعه و استحکام اقتدار محور

مقاومت در منطقه می‌باشد.

ابزار و اهداف آمریکا در تأثیرگذاری بر مقاومت با ابزار تحریم اقتصادی

آمریکایی‌ها برای دستیابی به راهبرد محدودسازی ایران و اقتدار منطقه‌ای آن یعنی مقاومت سعی می‌کنند با خروج از برجام چند هدف را دنبال می‌کنند. در ابتدا یک همکاری تصنعی و بین‌المللی با ایران را به جریان درمی‌آورند که این محدودیت‌سازی و اثرات آن توجیه داشته باشد. ایجاد یک سیاست منعطف که در میان‌مدت تغییرات اساسی در ایران و به تبع آن در مقاومت را به وجود آورد و این سیاست در عمل به صورتی اجرا شود که استعداد و منابع ملی ایران دچار تحلیل و حتی فروپاشی شود. ضمن اینکه در روند اجرا یک تقسیم‌کار با متحدان هم باید اجرا شود. ژئواستراتژی جنبه‌های مختلف نظامی، سرزمینی، انسانی، اقتصادی و از همه مهم‌تر ایدئولوژی که در نوع خود می‌تواند یک استعداد جنبش انسانی چند ده‌میلیونی را در محور مقاومت برآورده نماید از مهم‌ترین دلایل تهدیدات جدید با سازوکارهای اقتصادی، نظامی و امنیتی علیه ایران است. مؤلفه مذاکره، ارتباطات فنی و همکاری‌های اقتصادی بخشی از جریان اثرگذار در تعدیل قدرت ملی ایجاد دوقطبی در تصمیمات راهبردی و تضعیف مقاومت است. ضرورت تقویت پتانسیل بالقوه نظامی، اقتصادی و دیپلماتیک در کنار به انحراف کشاندن حداقل فرصت‌های توافق برجام با همکاری عوامل منطقه‌ای آمریکا، بخشی از به چالش کشیدن قدرت منطقه‌ای ایران و مقاومت است. مدیر اطلاعات ملی آمریکا جیمز کپلر در فوریه 2016 شهادت داد که ایران حامی اصلی بحران‌های منطقه‌ای در خاورمیانه از طریق سپاه و حامی اصلی حزب‌الله و سایر گروه‌های انقلابی در منطقه و نهایتاً بزرگ‌ترین تهدید برای منافع ایالت متحده آمریکا و شرکای آن است. یک ماه بعد ژنرال جوزف شهادت داد ایران در روزهای پس از توافق، تهاجمی‌تر شده است. گزارش‌های وزارت خزانه‌داری

امریکا در حوزه اقتصادی شامل انتقال منابع نقدی ایران، رابطه بین این منابع و عوامل مقاومت، ایجاد تأمین و پشتیبانی از فعالیت‌های گروه‌های مقاومت در جبهه‌های غربی، جنوبی و شرقی محور مقاومت، در کنار عملیات‌های مختلف در اورشلیم در اوت 2015 و ارتفاعات جولان و پشتیبانی مقتدرانه از دولت بشار اسد بوده است. گزارش سرویس تحقیقاتی کنگره در ماه نوامبر 2015 مبنی بر بازسازی فناوری موشکی حماس و اظهارات سخنگوی وزارت خارجه ایران در تقویت مقاومت در برابر رژیم صهیونیستی به‌عنوان یک سیاست اصولی و برجسته‌سازی جلسات حماس با فرمانده نیروی قدس سپاه انقلاب اسلامی نیز از عوامل محرک ارتقای سطح تحریم‌ها بوده است.

جک لو، وزیر خزانه‌داری سابق ایالات متحده در یک جلسه در موسسه واشنگتن در ماه آوریل سال 2011 سه ماه پیش از امضای برجام اظهار داشت: «هیچ اشتباهی نکنید: معامله بی‌معامله، ما همچنان از تمام ابزارهای موجود خود برای مقابله با تهدید ایران استفاده می‌کنیم، از جمله تحریم‌ها». یک سال پس از آن، او با این تعهد را به شرکای شورای همکاری خلیج فارس در نشست کمپ دیوید مورد تأکید قرارداد: «ما باید در دفاع از خودمان مؤثر باشیم و ایران را کامل تحت نظر بگیریم که به آن عمل می‌کند به نحوی که برخلاف قوانین و مقررات بین‌المللی نباشد». آدام سوزان یکی از مقامات وزارت خزانه‌داری آمریکا به‌طور کامل تصریح کرد: «همان‌طور که انتظار داشتیم ایران از زمان اجرای برجام رفتار خود را تعدیل نمی‌کند. در اولین سالگرد برجام اداره کنترل دارایی‌های خارجی در وزارت خزانه‌داری 9 فرد و نهاد مرتبط با ارائه خدمات به شش شرکت خدمات هواپیمایی ایران را که مشخصاً در فعالیت‌های منطقه‌ای مقاومت نقش داشتند تحریم کرد. هدف تحریم‌ها رفع راه‌های فرار قانونی است که این شرکت‌ها در طول سال‌ها از آن برای تأمین قطعات یدکی و خدمات فنی و مراقبتی هواپیماها بهره می‌جستند. وزارت خزانه‌داری همچنین سی‌ویک فروند

هوایما را با این اتهام که به شکل مستقیم در انتقال سلاح و نیرو به سوریه نقش داشتند، مشخص ساخته و تحریم کرده است».

به گزارش آمریکایی‌ها شرکت‌های تحریم شده به شرح زیر است:

وزارت خزانه داری، در ژوئن 2011، ایران ایر، شرکت هوایمایی اصلی ایران و ایران ایرتور، شرکت زیرمجموعه آن را به دلیل پشتیبانی از سپاه پاسداران و وزارت دفاع این کشور «از طریق انتقال و یا حمل محموله برای این نهادها، یا به نیابت از آن‌ها» تحریم کرد. این شرکت‌ها از پروازهای تجاری نیز برای انتقال «تجهیزات مرتبط نظامی» و «محموله‌های بالقوه خطرناک» به سوریه (مثل قطعات موشک) استفاده می‌کرده‌اند.

چهار ماه پس از آن، وزارت خزانه‌داری ماهان ایر را هم به دلیل ارائه خدمات به نیروی قدس سپاه پاسداران و حزب الله، از جمله «انتقال مخفیانه نیرو، سلاح و پول با هوایماهای خود» به سوریه و عراق، تحریم کرد. از آن زمان به بعد بیش از دویست شرکت صوری یا افراد حقیقی به دلیل روابط تجاری با ماهان با تحریم‌های ثانویه هدف گرفته شده‌اند. این اقدامات به منظور ممنوعیت نهادهای آمریکایی «از رابطه تجاری یا مالی با ماهان ایر» طراحی شده است و هرگونه دارایی که این شرکت ممکن است در حوزه قضایی ایالات متحده داشته باشد مسدود می‌شود.

در ماه می 2013، خزانه‌داری آمریکا خرید هوایما از سوی ایران و شبکه‌های حمایتی آن را در قرقیزستان، اوکراین، امارات متحده عربی و دیگر کشورها هدف قرارداد که به هوایمایی ماهان و ایران ایر کمک می‌کردند تحریم‌ها را دور بزنند. حمید عرب نژاد، مدیرعامل ماهان، نیز همراه با شرکت‌های هوایمایی اوم ایر، بوکووینا ایرلاینز، شرکت حمل و نقل هوایی قرقیز و چند نهاد مرتبط دیگر تحریم شد. شرکت‌های یادشده متهم به اجاره دادن جت‌های مدل BAe 146/Avro RJ100 و انواع دیگر هوایما به ماهان بودند و برخی از این هوایماها در «پروازهای

بسیاری به سوریه» به کار گرفته شده بود. ماهان از سال 2011 تحت تحریم‌های شدید قرار داشته که در نتیجه، یک سوم از شانزده فروند جت آن به دلیل نداشتن قطعات یدکی زمین گیر شد. باین حال، بسیاری از این هواپیماها از سال گذشته بار دیگر به خدمت بازگشته‌اند. به نظر می‌رسد تحریم‌های گذشته بیشتر بر بوئینگ‌های 747 ماهان تأثیرگذار بوده است؛ تقریباً تمام این هواپیماها زمین‌گیر شدند و ایرباس‌های دست‌دوم جای آن‌ها را در پروازهای بین‌المللی گرفت. در تحریم‌های جدید ده فروند از هواپیماهای فعال این شرکت به طور مشخص نام‌برده شده و این امر آن‌ها را برای دریافت خدمات و مراقبت فنی و به تبع آن، قابلیت پرواز با دشواری فزاینده روبه‌رو کرده است. ماهان که حالا عملاً بزرگ‌ترین شرکت هواپیمایی ایران است، به تدریج با فشار بیشتری بر روی کل ناوگان هوایی خود که متشکل از سی و شش هواپیماست، روبه‌رو خواهد شد. امری که بالقوه می‌تواند این شرکت را وادار کند که به دنبال گزینه‌های پرهزینه‌تری مثل تغییر هواپیما و یا نام و برند خود برود. از سال 2011 به این سو، «هواپیمایی معراج» برند هواپیماهایی است که خارج از «آشیانه جمهوری اسلامی» پرواز می‌کنند که تأسیسات اصلی ایران برای سفر مقامات ارشد دولت است. این جابه‌جایی به هواپیماهای دولتی اجازه داد که برای فعالیت‌های سودآور در بازار تجاری استفاده شوند. آشیانه جمهوری و هواپیمایی معراج را نیروی هوایی جمهوری اسلامی ایران تعمیر و نگهداری می‌کند. اخیراً، نهاد دیگری به نام هواپیمایی دنا مسئولیت بخش مربوط به پرواز مقامات رسمی ارشد را با دو هواپیما بر عهده گرفته است. ایرباس EP-DAA در سال 2015 با واسطه‌گری شرکت هواپیمایی آسیا اکسپرس تاجیکستان خریداری شد که مالکش در آن زمان، بابک زنجانی، میلیونر ایرانی و عامل صوری فعالیت‌های اقتصادی دولت احمدی‌نژاد، بود. وزارت خزانه‌داری در سال 2013 بر بیشتر دارایی‌های زنجانی تحریم وضع کرد که هدف آن، به طور کلی، فشار آوردن بر شرکت هواپیمایی آسیا

اکسپرس در این فرایند بود (بنا به گزارش ها، تمام سهام این شرکت متعلق به بانک سرمایه گذاری گنت در تاجیکستان بوده که بنیان گذار آن شرکت سهامداری گنت کازمتیک، متعلق به زنجانی، است).

سپاه پاسداران و شرکت های هواپیمایی مرتبط با آن از شماری کمپانی های صوری در ارمنستان، تاجیکستان، تایلند، ترکیه، اوکراین و ازبکستان نیز برای خریداری قطعات ممنوعه هواپیما و خدمات فنی استفاده می کنند. برخی از این کمپانی ها در تازه ترین فهرست تحریم ها گنجانده شده اند و احتمالاً اقدامات بیشتری در راه است. در دسامبر 2016، اداره کنترل دارایی های خارجی، شرکت هواپیمایی چام وینگز، مستقر در سوریه را هم «به دلیل کمک عملی، پشتیبانی، یا تهیه امکانات مالی، قطعاتی و یا حمایت فناورانه برای دولت سوریه و هواپیمایی عرب ایرلاینز سوریه»، تحریم کرد. باین حال، پروازهای چارتر شرکت چام به تهران حداقل پنج پرواز در هفته با جت های تجاری ایرباس A320 و اغلب با کمک فنی و تعمیراتی از سوی هواپیمایی ماهان، ادامه داشته است. بنا به یک گزارش رویترز، مورخ ششم آوریل، شرکت چام پیمانکاران نظامی روسی را هم با بهره گیری از فرودگاه بین المللی روستوف پلاتوف به دمشق و لاذقیه انتقال می دهد. این گزارش برآورد کرده که مسکو بین دو تا سه هزار جنگجو در سوریه دارد.

ایران به یافتن راه هایی برای دور زدن تحریم ها ادامه خواهد داد و از این رو، معقول است که فشار دولت آمریکا را بر نقاطی که بیشترین اثر را دارد، تعدیل کند و با این کار پیامی روشن در جهت عدم کارایی تحریم ها بر مقاومت ارسال کند؛ به ویژه با تغییر دادن نام شرکت های هواپیمایی و ایجاد شرکت های صوری جدید برای دستیابی به هواپیما و خدمات فنی غربی، همین طور می تواند به تأمین کنندگان روسی یا چینی روی آورد. افزایش فشارها بر شرکت ماهان می تواند پروازهای داخلی و بین المللی آن را پرهزینه تر و دشوارتر نماید و ایران می تواند با اعزام هواپیماهای دیگر از سایر شرکت های هواپیمایی محور مقاومت،

برای حفظ پل هوایی منطقه استفاده نماید. آنچه در بالا به آن اشاره شد رویکردهای ایالات متحده آمریکا به محور مقاومت، ارزیابی از تهدیدات و اجرای راهبرد محدودسازی ایران با اجرای تحریم‌های پسابرجامی می‌باشد و مشخصاً و با جزییات به تحریم خطوط هوایی ایران که نقش برجسته‌ای در پشتیبانی از مقاومت دارد به‌عنوان یک نمونه پرداخته شد. می‌توان به روابط پولی، بانکی، تجاری، اقتصادی، فنی و آموزشی هم با توجه به اثرگذاری هر یک از آن‌ها بر استحکام محور مقاومت و درعین حال اثرپذیری هریک از آن‌ها از توافق برجام نیز اشاره کرد. تأثیر سیاست‌های جهانی، تحریم‌ها، سیاست‌های محدودیت زاء، سیاسی شدن تجارت، تداوم بحران و ناامنی استفاده از پول جهانی دلار، توانمند کردن قابلیت محور مقاومت در بازارهای بین‌المللی، ظرفیت‌سازی بازارهای درون محوری با در نظر گرفتن مشکلات زیرساختی، کشش‌پذیری برای به گردش درآوردن سرمایه‌های نقدی و محصولات صنعتی، درون محوری مبتنی بر کوریدور تجاری و اقتصادی و پولی بانکی درون محور، استفاده از قابلیت‌های برون‌گرایی ابزارهای تجاری، پولی، بانکی، صنعتی و خدماتی سایر کشورها در مقیاس کوچک و متوسط باقابلیت درون‌زایی اقتصادمحور مقاومت که در آن بازارهای مرزی، مناطق آزاد و ویژه، بانک‌های کوچک و متوسط، تولیدکنندگان و صادرکنندگان و از همه مهم‌تر ظرفیت هم‌افزای کشاورزی، ترانزیت و گردشگری، فناوری و تجارت الکترونیک، خودرو، آهن و فولاد، پوشاک نساجی، ساخت‌وساز و نهایتاً انرژی در زیر محور مقاومت از مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر توان اقتصادی محور مقاومت می‌باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

دیپلماسی ایران در کشورهایمانند عراق، لبنان و سوریه و حتی سایر نقاط مهم دنیا تأثیرگذار است اما درد دیپلماسی اقتصادی ماجرا متفاوت است دیپلماسی اقتصادی ایران در مواجهه با بازارهای کشورهای محور مقاومت بسیار ناکارآمد است بازار

عراق نمونه گویای از ناکارآمدی دیپلماسی اقتصادی ما به شمار می‌رود. نگاه تصمیم‌گیران ما در محور مقاومت نگاه سیاسی دفاعی است این در حالی است که می‌توانیم در این فضا فرصت‌ها منافع اقتصادی را ایجاد کنیم که نتوانستیم این فضا را ایجاد کنیم. یکی از مهم‌ترین دلایل نقش کم‌رنگ اقتصادی ایران در بازارهای اقتصادی محور مقاومت این است که فعالان حوزه کسب‌وکار و بخش خصوصی و کار و بخش خصوصی در تصمیم‌گیری‌ها و تصمیم‌سازی‌ها درباره تعاملات منطقه‌ای تأثیرگذاری چندانی ندارند ولی ما می‌توانیم حتی با تحریم‌های آمریکا در محور مقاومت برای روابط بهترشان اقتصادی و تجاری میان طرفین با برنامه‌ای بلندمدت و کوتاه‌مدت به این مسئله باید توجه ویژه‌ای داشت:

1. تأسیس بانک مشترک ایران و کشورهای محور مقاومت
2. حمایت از شخصیت‌های متنفذ مالی هوادار جنبش‌های مقاومت
3. حذف دلار از روابط تجاری میان ایران با کشورهای محور مقاومت
4. مبادله کالای اساسی بین کشورهای محور مقاومت

الف) پیشنهادات در حوزه ارزی و مبادلات پولی

1. تلاش‌های سیاسی و دیپلماتیک برای تسهیل نقل و انتقالات ارزی، به خصوص با توجه به این که بخش عمده تجارت کشور با چندین کشور محدود شامل چین، امارات، کره جنوبی، ترکیه و هند صورت می‌گیرد و برخی از این کشورها، در دوران تحریم همکاری خوبی با ایران داشته‌اند.
2. تغییر در اکوسیستم انتقال ارزی و نظام تجاری کشور: تمرکز بخش قابل توجهی از انتقالات ارزی کشور در چند نقطه خاص مانند دوبی منجر به آسیب‌پذیری نظام ارزی شده است؛ بنابراین در بلندمدت، باید برای تمرکززدایی از نقل و انتقالات کشور و ترجیحاً انتقال آن به کشورهای دیگر، برنامه‌ریزی کرد. در این زمینه، یک راهبرد دیگر، تأمین نیازهای وارداتی از کشورهای مقصد صادرات کالاها ایران است تا با تعادل یابی تراز تجاری، نیاز کشور به

نقل و انتقال پول کاهش یابد. یک راهبرد دیگر نیز جذب سرمایه گذار خارجی باهدف کاهش تجارت است. به عنوان مثال یکی از اقلام صادرات کشور، صادرات سنگ و آهن و یکی از اقلام عمده واردات کشور، واردات فولاد به اشکال مختلف است که در واقع محصول فراوری شده از سنگ آهن است. موضوع جالب تر می شود زمانی که بدانیم کره جنوبی طرف عمده تجاری ما در صادرات سنگ آهن و واردات فولاد است؛ بنابراین در صورتی که با سرمایه گذاری طرف کره ای تبدیل سنگ آهن به فولاد در داخل کشور انجام شود، ضمن کاهش هزینه ها، نظام ارزی کشور نیز تقویت خواهد شد.

3. انعقاد پیمان های پولی با طرف های تجاری: در این زمینه ضروری است بانک مرکزی اولاً برای امضای قرارداد با کشور های عمده طرف تجارت با ایران اقدام کند. ثانیاً سامانه نرم افزاری اجرای پیمان را طراحی و عملیاتی و آیین نامه های لازم را به شبکه بانکی ابلاغ کند. ثالثاً آموزش لازم را به صادرکنندگان و واردکنندگان ارائه و با در نظر گرفتن مشوق هایی، آن ها را به استفاده از این زیرساخت ترغیب کند. این مشوق ها لازم است تا در کشورهای طرف تجاری نیز در نظر گرفته شود تا راغب بودن تجار خارجی مانع فعالیت پیمان نشود. در این زمینه، نکته مهم آن است که تراکنش های مربوط به پیمان پولی دوجانبه نباید از طریق بستر سوئیفت انجام شود. در نهایت نیز باید این را گفت که انعقاد پیمان پولی با کشورهای طرف عمده تجاری ایران، نیازمند رایزنی و هماهنگی در بالاترین سطح سیاسی در طول ماه های آینده و سپس مذاکرات و هماهنگی های فنی و اقتصادی است.

4. طراحی پیام رسان مالی غیرمتمرکز به عنوان جایگزین پیام رسان های مالی متمرکز مانند سوئیفت، برای کاهش اشراف وزارت خزانه داری آمریکا بر تراکنش های بانکی و به تبع آن کاهش اشراف بر تجارت خارجی کشور. شایان ذکر است، بانک مرکزی در سال 91 که ارتباط برخی از بانک های ایرانی به واسطه

تحریم‌ها با سامانه سوئیفت قطع شده بود، سامانه پیام‌رسان «سپام» را برای ارتباط بین بانک‌های داخلی راه‌اندازی کرد. هم‌اکنون ضروری است بانک‌های ایرانی از استفاده از سامانه سوئیفت برای تبدلات با بانک‌های ایرانی منع شوند و به‌عنوان راه‌حل کوتاه‌مدت، به بانک‌های خارجی داوطلب نیز دسترسی به سامانه سپام بانک مرکزی داده شود. شایان‌ذکر است، هم‌اینک برخی کشورهای اروپایی، آمریکا، چین، روسیه و هند نیز سامانه‌های موازی سوئیفت را برای ارتباط داخلی دارند. همچنین در میان مدت می‌توان استفاده از «پیام‌رسان زنجیره بلوک» را در دستور کار قرارداد. این پیام‌رسان همه ویژگی‌های مثبت سوئیفت را دارد و درعین حال فاقد ویژگی‌های منفی آن است.

5. استفاده از رمز ارزها در تسویه معاملات بین‌المللی؛ البته این ارزها به‌رغم مزیت‌هایی همچون نبود امکان تشخیص هویت افراد در دوران تحریم، معایب و ملاحظات مانده ریسک بالای کاربرد برای معاملات کلان و نوسان‌های زیاد را دارند.

6. توجه به موانع غیر تحریمی در ارتباط بانک‌ها با فضای بین‌المللی: گفتنی است که بخشی از موانع مربوط به ارتباط بانک‌ها و به‌طورکلی نظام مالی ایران با بانک‌ها و مؤسسات اعتباری خارجی، به مسائل و چالش‌هایی غیر از تحریم همانند رعایت استانداردهای مربوط به کمیته بازل (در نظام بانکی)، استانداردهای گزارشگری مالی، توصیه‌های مربوط به مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم، شاخص‌های عملکردی و کفایت سرمایه برمی‌گردد که نباید از این موانع غفلت کرد؛ زیرا در تعامل و مذاکره برای ایجاد ارتباط با بانک‌های خارجی، تطابق نداشتن بانک‌ها با استانداردهای بین‌المللی می‌تواند بهانه مناسبی برای بانک‌های خارجی در نبود ارتباط با بانک‌های ایرانی باشد. آن‌هم در شرایطی که هزینه مبادله‌ها با وضع تحریم‌ها افزایش می‌یابد.

7. برای بی‌اثر کردن تحریم‌های جدید آمریکا و همچنین حرکت فعالانه جهت مقابله با فشارهای احتمالی در واکنش به فعالیت‌های ایران، ضروری است سه

اقدام توسط بانک مرکزی پیگیری شود. باید ارتباط ایران با بانک‌هایی در خارج برقرار شود که عملیات دلاری ندارند؛ یعنی امکان برقراری روابط با استفاده از ارزهای ملی به جای دلار در این بانک‌ها بدون اطلاع آمریکا وجود داشته باشد. بانک‌هایی انتخاب شوند که روابط مستقیم بانکی با بانک‌های آمریکایی ندارند. از سیستم سوئیفت در برقراری تبادلات بانکی استفاده نشود. چراکه در این صورت اطلاعات مربوط به تبادلات مالی ایران تحت نظارت آمریکا قرار نمی‌گیرد و سنگ‌اندازی‌های این کشور از بین می‌رود. استفاده از سیستم سوئیفت کلیدی‌ترین وسیله رصد آمریکا بر فعالیت‌های مبادلاتی بانک‌هاست. در صورتی که از سوئیفت استفاده نشود آمریکا راه دیگری برای نظارت و جلوگیری از مبادلات مالی ایران را نخواهد داشت.

ب) راهبردهای ناظر بر صنعت بیمه

صنعت بیمه کشور به ویژه در حوزه ریسک‌های بزرگ و بیمه کشتیرانی و... نیازمند اقدامات جدی پیش از شدت گرفتن تحریم‌های آمریکاست. برخی از مهم‌ترین اقدامات پیشنهادی در این حوزه عبارت‌اند از:

1. ایجاد حساب اتکایی ویژه تحریم با ضمانت و پشتوانه دولت به منظور جبران کمبود ظرفیت (بیمه) اتکایی موردنیاز ریسک‌های عمده مهم کشور (صنایع ساحلی و فراساحلی، نفت، گاز و پتروشیمی، ناوگان کشتیرانی و هواپیمایی و...) که در دوران غیر تحریم از بازار بین‌المللی تأمین می‌شد.
2. تشکیل کل وب‌های تخصصی P&I در داخل کشور برای ارائه پوشش‌های خاص و مورد نیاز ناوگان‌های کشتیرانی کشور از جمله شرکت ملی نفت‌کش.
3. استفاده از ظرفیت شرکت‌های بیمه داخلی اعم از مستقیم و اتکایی برای توزیع برخی ریسک‌های عمده در داخل کشور.

منابع و مأخذ

الف) منابع فارسی

- بررسی ضرورت و امکان انعقاد پیمان پولی دوجانبه»، مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل 2، 1396.
- رضا خلیلی، 1394، پیامدهای منطقه‌ای و بین‌المللی توافق هسته‌ای، ماهنامه برآورد، سال سوم، شماره 72-82.
- سید محسن میرحسینی، 1394، توافق هسته‌ای ژئوپلیتیک منطقه‌ای را تغییر داد.
- کیهان برزگر، ژئوپلیتیک برجام، 1394.
- گزارش آمار مقدماتی تجارت خارجی برای دوازده‌ماهه سال‌های 88 تا 94، گمرک جمهوری اسلامی ایران

ب) منابع انگلیسی

- Almaz-Antey Air Defense Concern Main System Design Bureau; Tikhomirov Scientific Research Institute of Instrument Design; Mytishchinski Mashinostroitelny Zavod OAO; Kalinin Machine Plant, JSC; and Dolgoprudny Research Production Enterprise.
- Almaz-Antey Air Defense Concern Main System Design Bureau; Tikhomirov Scientific Research Institute of Instrument Design; Mytishchinski Mashinostroitelny Zavod OAO; Kalinin Machine Plant, JSC; and Dolgoprudny Research Production Enterprise
- Bank of Moscow, Russian Agricultural Bank, and VTB Bank
- Bureau of Industry and Security Entity List
- Directive 1 (as amended) Under Executive Order 13662 September 12, 2014
- Directive 1&2 Pursuant to EO 13662
- Directive 3 Under Executive Order 13662 September 12, 2014
- Directive 4 Under Executive Order 13662 September 12, 2014
- einhorn,Robert(2015)debating the iran nuclear deal .availabl:www.brooking.edu.
- eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1406553915752&uri=02009R0428-20140702 CELEX:
- Executive Order No. 13660, 13661, 13662, 13668
- Gazprom OAO, Gazpromneft, Lukoil OAO, Rosneft and Surgutneftegas
- Gazprombank and VnesheconomBank (VEB)
- <http://en.kremlin.ru/events/president/news/46713>
- <http://en.seafood.no/> (Norwegian seafood council)
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG0409%201%29&from=EN>
- <http://in.sputniknews.com/russia/20150218/1013485065.html>
- <http://rt.com/business/187236-russian-response-sanctions-cars>
- <http://rt.com/business/230447-russia-egypt-trade-dollar-drop>
- <http://rt.com/business/247373-russia-vietnam-local-currencies>
- <http://rt.com/business/248325-russia-indonesia-local-currencies>
- <http://rt.com/business/252417-russia-argentina-local-currencies>

- <http://rt.com/business/254305-russia-china-trade-business>
- <http://sputniknews.com/business/20141126/1015188788.html>
- <http://www.canadapork.com/en/industry-information/canadian-pork-exports> (Canada Pork International)
- <http://www.garant.ru/hotlaw/federal/558039>
- <http://www.naturalgaseurope.com/putin-eu-sanctions-russia-gas-exports-effects>
- <http://www.platts.com/latest-news/natural-gas/moscow/russia-mulls-more-active-crude-gas-trading-in-26766725>
- <http://www.reuters.com/article/2014/11/09/us-china-russia-gas-idUSKCN0IT0GL20141109>
- <http://www.reuters.com/article/russia-gold-cenbank-idUSL6N0T04K520141110>
- <http://www.reuters.com/article/us-russia-rouble-exchange-idUSKBN0JU0KO20141216>
- <http://www.worldatlas.com/articles/countries-with-the-top-foreign-exchange-currency-and-gold-reserves-in-the-world.html>
- <http://www.wsj.com/articles/russia-plans-emergency-fund-for-companies-hurt-by-ukraine-sanctions-1410802572>
- https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions_en
- <https://www.bis.doc.gov/index.php/policy-guidance/lists-of-parties-of-concern/entity-list>
- <https://www.rt.com/business/226943-russia-anti-crisis-plan>
- <https://www.rt.com/politics/russian-duma-sanctions-crimea-594>
- <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20150730.aspx>
- <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20151222.aspx>
- <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20140716.aspx>
- <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20140912.aspx>
- <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20151103.aspx>
- <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20150730.aspx>
- <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20151222.aspx>
- https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/ukraine_eo4.pdf
- <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/SDN-List/Pages/default.aspx>
- https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/SDN-List/Pages/ssi_list.aspx
- http://rbth.com/2015/11/12/rusia-to-launch-trading-of-new-oil-clas-in-rubles_539889
- http://rbth.com/business/2015/04/02/visa_and_mastercard_join_russiasnational_card_payment-system-44955.html
- <http://trademinister.gov.au/Pages/default.aspx> (Australian Minister for Trade and Investment)
- maloner,cawalyn b.(2015)congress woman Carolyn maloneys stataement opposing iran nuclear agreemwnt :www.maloney.house.gov/media.
- muallem,walid(2014)iran beal may strengthen damascas, says syrias foregin minster:www.middleeastye.net
- Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT)
- www.reuters.com/article/us-russia-rouble-exchange-idUSKBN0JU0KO20141216

- www.tradingeconomics.com/russia/gdp-growth
- <http://www.bis.doc.gov/index.php/about-bis/newsroom/press-releases/107-about-bis/newsroom/press-releases/press-release-2014/710-u-s-commerce-department-expands-export-restrictions-on-russia>
- <http://www.bis.doc.gov/index.php/about-bis/newsroom/press-releases/107-about-bis/newsroom/press-releases/press-release-2014/742-u-s-commerce-department-expands-export-restrictions-aimed-at-russia-s-defense-sector>
- <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-11-10/russia-china-add-to-400-billion-gas-deal-with-accord>
- <http://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2014/08/10/putins-european-food-ban-bad-for-russia-good-for-brazil>
- <http://www.ibtimes.com/russian-energy-giant-gazprom-wants-rubles-not-us-dollars-its-arctic-oil-exports-amid-1672302>
- <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/russian-airspace-may-be-closed-in-response-to-western-sanctions-9718897.html>
- <http://www.reuters.com/article/2014/08/07/ukraine-crisis-brazil-meat-idUSL2N0QD0T720140807>
- <http://www.reuters.com/article/2015/03/18/us-russia-gas-china-idUSKBN0ME19120150318>
- <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-russia-sanctions-factb-idUSKBN0G71NJ20140807>
- <http://www.scmp.com/news/world/article/1899991/vladimir-putin-acknowledges-western-economic-sanctions-over-ukraine-are>
- <http://www.silkroadreporters.com/2014/12/22/russia-looks-boost-food-imports-central-asia/>
- <http://www.theguardian.com/world/2014/dec/15/russia-interest-rate-rise-17pc-rouble-collapse-oil-price>
- <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-enforcement/pages/20140411.aspx>
- http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/pages/20140320_33.aspx
- <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20140428.aspx>
- http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20140619_33.aspx
- <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20140716.aspx>
- <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20140729.aspx>
- <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20140912.aspx>
- <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20150311.aspx>
- http://www.usda.gov/wps/portal/usda/usdahome?navid=DATA_STATISTICS (US department of Agriculture)
- <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2015/06/01/world-bank-revises-its-growth-projections-for-russia-for-2015-and-2016>
- Sectoral Sanctions Identifications List December 22, 2015,(SSI)
- www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/06/

